

ОСЛОБОЂЕЊЕ УЖИЦА 24. СЕПТЕМБРА 1941. ГОДИНЕ

Припреме за ослобођење Ужица

Пошто је целокупна територија ужичког округа била већ ослобођена, главно нашег Одрода, који се тада налазио у близини Пожеге, предузео је покрете јединица у циљу одсецања и уништења немачке групације у Ужицу и Пожеги. Због тога је 17. септембра 1941. године Пожешка чета у садејству са Драгачевском четом Чачанског одреда ликвидирала жандармеријску станицу у Овчар-Бањи и порушила железничку пругу и пут.

Исто тако, наређени су покрети Моравичке чете Ариљског батаљона и Пожешке чете у правцу Пожеге, а преко штаба Чачанског одреда предузето је затварање Овчарско-кабларске клисуре.

На Палисаду, више Чајетине, по препоруци Окружног комитета Партије, извршена је 18. септембра концентрација Прве ужичке, Прве рачанске и Златаборске чете ради ликвидације овог бољног непријатељског упоришта, које је представљало препреку за напад и ослобођење Ужица.

Тако су се увече, 18. септембра 1941. године састале на Палисаду три чете Ужичког одреда. Одушевљењу није било краја, 2 разговори међу старим друговима о првим ратним искуствима заузимали су прво место на овој, тако рећи, првој смотри снага народне револуције у околини слободарског Ужица.

Четници „падају с неба“ и наши први преговори са њима

Док су све чете Ужичког одреда биле заузете акцијама и комуникацијама, чишћењем многих села од жандарма и борбама са Немцима — докле се ужичка реакционарна чаршија, заједно са жандармеријским и краљевским официрима и другим петоклошницима, договарала са Немцима да потајно организоване четнике руље преузму власт, уколико Немци буду приморани на повлачење из Ужица због стезања обруча од стране снага Ужичког шљезанског одреда.

То је довело до тога да су се у Чајетину, поред жандарма нешто Немаца, упуњали четници који се до тада нигде нису т

дели и о којима ое до тог времена ништа није знало, нити оу они имали ма каквог утицаја.¹

Исте вечери, 18. септембра, на заједничком састанку команди чета требало је да донесемо одлуку о даљим операцијама око Ужица, што је захтевало ослобођење Чајетине од Немаца и жандарма. Међутим, појава четничке руље у Чајетини мало нас је збунила. Они су нам послали своје делегате и нудили неке прешворе „да ое не би пролевала братска крв". Истина, нико нам од њих није знао објаснити у чему би се еастојали ти преговори. Ове је некако било завијево, магловито и нејаоно. Најодлучнији међу нама заступали су мишљење да ту банду треба разјурити из Чајетине, тим пре што су нам поштени грађани Чајетине већ поручили да их ослободимо напасти која их је почела притиокивати којекаквим претњама. То мишљење оу поткрепљивали другови из Рачанске чете причајући нам како оу их четници мучки напали с леђа док су се борили са Немцима у Бајиној Башти.

Поред свега тога, ипак смо пристали на разговоре, који су одржани 19. септембра на Палисаду. Наши предлози били су кратки и јасни: разоружати жандарме у Чајетини, организовати онабдевање јединица које ће даље оперисати ОИКО Ужица, а затим заједнички напасти на немачке снаге у Ужицу.

У разговору са нама четнички преговарачи су се држали „мудро”, узредно помињући своје снаге, наоружање и неко своје више командовање, гарантујући све то заиоетвом краљу. То је изнервирало командира наше Прве ужичке чете друга Секулића, па им је рекао:

„И ја сам положио заклетву (краљу, јер сам поручник бивше југословенске војске, али ме та заклетва не обавезује према ономе који је нанустио свој народ у најтежим тренуцима, Уосталом, још нисам чуо да се краљ изјајснио против борбе са Немцима, али по вашем држању овде, мотло би се свашта закључити. Међутим, боље је т вас ја запитам нешто друго...

Где ви бејасте када оам ја са млојом четом водио борбу са Немцима на Градини? Где бејасте када је неки дан Златиборска чета водила борбу са Немцима код села Трипкове? Где бејасте када смо ми рушили пруту и изводили остале акције против окупатора? Ова села смо прокрстарили и нигде вас не сретосмо — а сад одједном, ви седите у Чајетини и пијанчите, док наши Дрүто(ви гину! Који вас бог створи одједном да берете плодове наше борбе?!"

Али, оно што нам није било јасно тога дана у разшвору са овим представницима четничке банде, постало нам је јасније ше-

1) Једино је једна наша патрола, почетном септембра код Борове главе сусрела непознатог човека иоји јој се представио као војвода Ђекић. Он је том приликом испричао да долази из Црне Горе, да се он лично слаже са партизанима, којих има много у Црној Гори, и да иде код неких својих познаника у моравички срез. То се касније показало тачно, јер је отишао Пећанчевом „војводи" Јаворском са којим се на позив Немаца нашао у Чајетини, а онда и у Ужицу.

дећих дана. Иако су нам обећали да ће нам одговорити на наше иредлоге, сем неких нејасних порука да „причекамо још мало” — то нису учинили ни до 20. септембра.

Четници постају слуге окупатора и одуговлаче разговоре да би помогли Немцима у повлачењу

Узгред ваља напоменути оно што је касније утврђено да би се добила потпунија слика наших искрених настојања, с једне, и издајничке покварености четника, с Друге стране. Истог дана, док су четници разшварали са нама на Палисаду, у Чајетини је иводио разговоре њихов „војвода” Ђекић са једним немачким официром. Овај немачки официр позвао је Ђекића да дође у Ужице ради вођења даљих преговора са Фелдкомандантуром. Ђекић је прихватио овај позив и 20. септембра се са својих 20 четника одвезао немачким камионом Немцима у Ужице.

Разшварени су трајали око пола часа. Поред Ђекића у канцеларији код фелдкоманданта био је Божо Ђоковић („војвода Јавороки”) и још један четник. О току преговора Немци су водили записник. Споразумели су се да Немци предају Ужице четницима, али под условом да четници не сарађују са партизанима. Ђекић је уверавао немачког команданта да до тога неће доћи. На то је немачки командант напоменуо да ће Немци, уколико дође до сарадње између четника и партизана, бомбардовати Ужице.

Док тао мрг, не знајући да то чинимо, „млатили празну сламу” са четницима око Чајетине, Немци су, да би лакше евакуирали Ужице, покушали да се ослободе притиска наших снага које су се концентрисале ка Пожеги. Са намером да разбију наше снаге на простору између Ариља и Пожеге, 20. септембра 1941. године кренуло је из Пожеге око 250 немачких војника у правцу села Речица и Годовика. Ова немачка колона допрла је до оела Горобиља, где је претрпела велике губитке и протерана натраг у Пожегу.

Сва ова работа ОКО одужених разшеора и чекања четничких одшвора учинила нам се сумњивом. По својој уобичајеној пракси нисмо седели скрштених руку, већ омо у разним правцима одаслали наше патроле у извиђања. Тако нам је на Палисад 20. септембра по подне стигао извештај од патроле Преа ужичке чете — која је била на осматрању комуникације Чајетина — Ужице (тачније, испод оаме Чајетине), да повремено долазе немачки камиони и друга возила у Чајетину и враћају се за Ужице. Истовремено нам је стигао извештај из Чајетине да се жандарми и четници гхринремају за напад на Палисад и да им је стигао пун немачки камион оружја и муниције. Поред тога, из извештаја се дознало да се очекује долазак још четника и жандарма, а вероватно и Немаца.

Предаче је стигло још неколико грађана из Чајетше. Они су нас молили да окончамо са страхом који је завладао међу њима због претњи пијаних четника оним грађанима Чајетине који су оматрани симпатизерима комуниста. И ови људи су потврдили вести да Немци из Ужица наоружавају жандарме и четнике и да неки четници одлазе за Ужице.

Пошто омо, испод Чајетине, послали у извиђање једну десетину, увече истога дана од ње њима је стигао извештај да су борци те десетине запленили камион пун муниције, пушака и бомби и заробили неколико четника који оу спроводили немачку муницију из Ужица.

Ускоро се вратила и патрола из Чајетине по којој смо питали четнике шта је са њиховим одговором ња наше предлоге од 19. септембра и Дукле ћемо да чекамо. Одговорили су нам да још ниоу добили одговор од њихових „претпостављених“ и да чекамо. Сад нам је све било много јасније и чудили смо се њихотај покварености и подлости.

Ослобођење Чајетине

Иако су све чињенице говориле да су се четници ставили у службу немачког окупатора, оваки од нас је прижељкивао да не буде тако. Зато су у току вечери одржани четни састанци на којима оу борци упознати са током разговора, новим моментима и чињеницама. Одлучили смо да сутрадан наше чете уђу у Чајетину и буду спремне на борбу, уколико буде било Немаца, и ако жандарми дају отпор, а четници им ое придруже.

Пре подне, 21. септембра приближавале су се првим кућама Чајетине колоне наше три чете: Ужичке, Рачанске и Златибороке. Четници и жандарми су запуцали. То је био знак да на^ дочекују слуге окупатора, а не „браћа“, како су нам четници говормили. То су, вероватно били друш хици у Србији иопалени од стране четника на једине борце против окупатора — партизана. То су били други четнички хици у заштиту немачког окупатора, који је већ бежао из Ужица. Отпор је брзо сломили; незадрживим јуришем наше три чете. Жандарми и четници оу разоружани и пуштени да иду куд који хоће, а Чајетина је ослобођена.

За време ОВС кратке борбе у једном аутомобилу побегло је неколико четничких главешина за Ужице, сејући панику у немачком гаризиоу, који је Бећ почео са бежањем из Ужица. Четници су преувеличавали наше снаге да би оправдали неизвршене задатке које су им Немци поставили.

Како је веза са штабом Ужичког партизанског одреда, који је био негде око Пожеге, а такође и жа Ожружним комитетом Партије, одржавана преко (курира — то је требало доста времена за обавештавање и координирање акција. Тако се догодило да су чет-

ници у Чајетини учинили велику услугу Немцима, увлачећи нас у јалове разговоре, те смо изгубили два драгоценна дана и нието стигли да ое са овим нашим снагама нато(варимо Немцима на леђа.

Узалудна наша настојања

Сутрадан, по ошобођењу Чајетине, 22. септембра, допрле су до нас вести да Немци евакуишу Ужице. Наређен је покрет за ове три чете. Изјутра, 23. септембра, на путу за Ужице пресрео нас је аутомобил са четничким изасланицима који су нам предложили да се каши представници доведу овим истим аутомобилом у Ужице на разговоре (са четничком командом, јер су Ужице Немци напустили.

Дакле, онет смо се нашли пред репризом догађаја пре Чајетине. Опет омо дошли у ситуацију да са неким преговарамо, дз преговарамо са онима који до јуче или данас нису постојали и који /су се ушуњали као ш(акали у наш град — у град према коме СЈ биле усмерене све досадашње планске акције и борбе свих чет* Ужичког партизанског одреда,. Али, руковођени идејом наше Партије на окупљању ових снага за борбу против окупатора — тешк срца смо пристали и на ове разговоре. Надали смо ое да ћемо ? Ужицу можд|а затећи некот паметнијег представника ове руље.

На преговоре су пошли Слободан Секулић, командир Ужичке чете, Владан Росић, политички комесар исте чете, и Љубодра; Ђурић, политички комесар Златиборске чете. Ова тројица су са чињавала оперативно руководство (све три чете.

Што >смо се више приближавали Ужицу, ове јаче се чула де тонација експлодиран:их бомби. Убрзо смо утледали немачке бо^ бардере како круже изнад града.

Преко Међаја смо изашли на главну улицу и упутили ое 0(новној школи, где је уговорен састанак са четничким предста! ницима.

Услеђ бомбардовања Ужице је опустело. Никога живог ши мо срели до сааме школе. Тек ту, са друге стране улице, тпрође Др; гутин Прљевић, профеоор ужЛичке Гимназије. То је био први СЈ ИВНИК Ужица који нас је !срео. Посм:атрао нас је у недоумиц[вероватно чудећи се дојучерашњим с:војим ученицима који су < усудили да пркк)се немачкој сили.

Уђосмо у ШКОЛУ и завириомо у наставничку канцеларију, СЈ у нeredу и прљаву. Не беше никога! Попесмо ое на спрат и уђо мо у канцеларију управитеља школе — опет иста слика и опет н кога! ... На столу је стајала једна флаша и до ње чаша. Њу С кулић омирмса и процеди кроз зубе:

„Банда једна! Само шљема! А ми губимо време са овмм б шибозуцима”.

У утлу канцеларије биле су још две разбијене флаше < ракије.

Изађосмо у ХОДНИК и Секулић поозика:

„О . . . браћо четници.., где сте, жалосна вам мајка!?"

Нико ништа не одгошри. Ми сиђоомо низ степенице.

Однекуд пред нас изби једна шубара, иопод које се указа глава са риђом брадицом. Дежмекасто тело, средњега раста, било је обучено у нову четничку „униформу", на чијем се боку клатила нека револверчина у новој жутој футроли.

„А... стигли сте?! — као ишчуђавајући се и дајући овом глаоу неприродан и важан тон, осло!ви нас четник и пружи руку сваком од нас изговарајући још важније и кочоперније: „Војвода Јавораки!"

„А, где ти је војска, „војвода"? — повика раздражено Секулић. „Где ти је бар стража, пред овим вашим „штабом"? Ниои ваљда, ти тај са којим ћемо само разговарати? Где су остали преговарачи?"

Владан га гурну лактом. Секулић ое савлада и додаде тише: „НаМа ое жури и немамо времена за губљење!"

Четничка „страшила" и њихови међусобни односи

Пред нама је стајао изненађен „во!вода". Изгледа, није се надао ова(квим речима, те нас је посматрао ситним пакосним очима не одговарајући. Одједном се зачу нека звука и иза угла ходиика појави се нешто налик на човека. Та сподоба била је искићена са најмање двадесет килограма различитих ланаца и ланчића причвршћених за одело на разне начине. Они су се својим крајевима сударали и производили буку. На шубари су ое видели трагови сламе, а са ланаца су сламке иадале на под ходника. Кретао се неоигурно у превеликим жандармеријским цокулама и камашинама. Некако чудно се гегуљају, устави се пред „војводом" и мазну ногу о ногу, што произведе појачану звуку ланаца.

Војвода га једва дочека и искали сав овој бес на њему: „Мајку ти пијану, шта ое вучеш ка' пребијено пашче! .. Тражим те Ивћптола сата, а ти се забио у подрум па спаваш. Зар не видиш да Немци бомбардују само Крчагово. Трчи шре у онај поток. . . Како се зваше онај поток? .

„Не знам" — одговори поспаном носач ланаца.

„Коштица" —додаде Владан, да би им помогао.

„Да, тако!" — рече „војвода" и продужи: „Запамти букова главо. Како знаш нронађи горе, ону кукавицу Бекића и доведи га овамо на цреговоре. Реци му да су стигли партизански преговарачи. Пази, жив се не врађај без њега!" — Тако отклеца несигурним кораком у правцу Коштице војводина „телесна стража", звонећи својим ланцима пустом улицом града.

Изађоомо ми и „во!вода" иопред школе на пијаци да причекамо долазж другог четника. Посматрали смо задњи налет немачких авиона који оручише свој постедњи товар на фабрику оружја

и сгтошве муниције у Крчашву. Сунце је просијаваж) из ретких об-
лалса којима су ље у оуорет издизали густе димови од експлозије из
Крчашва. Нервшно омо бацали поглед један на другог не знајући
ни сами шта би у овом тренутку требало даље да радимо. „Војво-
да" нам није ни мало уливао поверење. Добили смо утиоак да у
својој глави еммшља неко зло.

Тада се указа са обале Ђетиње једна наша патрола. За мо-
менат смо се одвојили од „војводе" и пришли им. Упутисмо их да
прођу главном улицом до Доварја и по могућству пронађу некога
од чланова Партије или симпатизера и да организују спасавање
муниције из пламена који се појављивао иза Доварја.

„Војводина" лупетања и покушај друга Секулића да га уразуми

Када смо му поново пришли, „војвода" нас дрчека са сери-
јом литања, нанада и претши :

„Зашто ви разоружасте моју војску у Чајетини? Шта ви тра-
жите у Ужицу? Власт је у мојим рукама" — па се поправи и до-
даде: „и у рукама војводе Ђекића! Ено вам Чајетине, а ја не дам
никоме у УжицеГ — Направи један широки покрет десном ру-
ком показујући нам у правцу Великог Забучја и стеновитог Биок-
тоша: „Видите оне висове шре... Ове је оно запосела моја војока.
И на један мој миг..." — па се ваљада досетио да се његов миг
не би могао видети ни са каквим дурбином:, продужи: ...„и
на моју ракету из ракетног пиштоља, који је тамо у каицеларији, от-
вориће ватру из свих ватреиих оружја и збрисати свакога који ма
шта покуша против воље :моје и војводе Ђекића," — Све је то го-
ворио надм!ено, прсећи се и држећи се за жуту револверску футро-
Ју, подижући повремено глас и севајући очима, да би произвео
што већи утисак.

Нас двојица, „Владан и ја, смешкали смо се глупостима које
смо слушали, али Секулић поче бледети, те одједном махну [руком
и прекиде „војводи(ну" говоранцију:

„Слушај, пријатељу, немој ти никоме да претиш јер смо ми
такви људи КОји се не боје никога! А изгледа ми да си и ти сво-
јим очима гледао как^о Немци у паници беже из Ужица, само не
од тебе и тог твог Ђекића, кога ои сам пред нама назвао кукави-
цом, већ од нас партизана. Немци у свом безглавом; бежању нису
имали времена да онеспособе фабрику оружја, ни да униште му-
ницију у Крчагову, већ су касније мрпали зато да пошаљу своје
авионе. И уместо да спалсавате муницију која нам је неопходна, ви
сте сви побегли куд који и, вероватно, шљемате по кафанама, јер
смо и горе у вашем „штабу" пронашли трм флаше".

„Ако пијемо — за своје паре пијемо... ! И немојте да ое ме-
шате у наша ш>сла!" — повика претећи прстом „војвода Јавороки".

„Што ое нас тиче, дабогда се подавили у тој ракиштини, али
ви нама ометате у борби против Немаца, те са вама губимо дра-
гоцено време. Горе, око Чајетине, заваравали сте нас разговорима,

а Немци су вашој руљи слади муницију и пушке за напад на нас да би што лакше умакли из Ужица. Ето то је ваше дело!" — пк>вика Секулић.

„Ми смо краљева војска са положеном заклетвом!" — лупи се шаком по грудима самозвани војвода. — „Међу нама има и краљевих официра!" — заврши он.

„А, где су, жалосна им мајка?! Дај их, да разшварамо, а не да ое препиремо овде на пијаци. Ено, већ се и грађани враћају са женама и децом у град, а тих твојих преговарача нема. Као што видиш, и ја сам један од официра бивше југо^словенске војске, и нисам члан Комунистичке партије, а ова двојица су чланови, али се борим против окупатора за слободу свога поробљеног народа, јер су партизани једина војска која се бори против Немаца. Ви ЈУШ нисте опалили ни метка на окупатора.. — шворио је Секулић упирући прст у груди „Јаворског" — „А неки дан сте пуцали на нас у Чајетини. Шта то значи „војвода"? Ти да нама поставио питање: Шта ми тражимо у Ужицу?! Па лепо... Чекај да ти и на то одговорим: Ми имамо своје (планове и циљеве'.

Војводи „Јаворском" би непријатан овакав разговор и поче се врпољити окрећући главу у правцу одакле је требало да се појаве његови истомишљеници. Рачунао је да ће га њихов долазак спасити ове непријатне реплике. Али, немајући никаквих аргумената за одбрану, препусти ое немоћно ударцима Секулићевих речи. И док су оне у својој истинитости бујале даље, „војвода" нас је наизменично посматрао, нервозно премештајући руке час на леђа, час на кубуру. На лицу би му ое повремено појавио израз као да схвата суштину наше борбе. Тада би у нама заискрила нада да се инак ове ово може свршити некако братски.

Секулић је завршавао: „Као што видиш, даљи циљ нашег Ужичког партизанског одреда био је ослобођење Ужица, Немци су то схватили па су зато, у недостатку снага да га бране, уз вашу заштиту, безобзирно побегли".

„Војвода" хтеде нешто да каже, али га Секулић преоче:

„Чекај још мало... Говорићеш кад ти Ђекић стигне. А сад да ти одговорим и на други део питања: Шта ми тражимо у Ужицу? Видиш иас тројицу, како нас гледаш, Ужичани смо! Ево, ово ме... — гледајући на мене — „кућа и оородица су тамо у Јазовима" — и показа руком преко Међаја. — Владану је кућа, горе, на Воауљама... А ја оам из Севојна, селачко дете. Овде сам учио гимназију, у овом граду, доносио сам свако јутро млеко за неколико ужичких гопоја. Сиротиња ме отерала у Војну академију, иначе су моје жеље биле друге... Него, реци ти оад иама: ко си ти, и одакле си? ... Моје очи, а вероватно и ових мојих другова, нису те виделе до оада!"

„Јавораки" нас одмери бесно и без речи се окрете удаљујући се неколико корака и нестаде иза школе.

Четнички терор — безвлашће у Ужицу

Оставивши са ММД упутисмо ое ка углу главне улице. Одатле угледамо нашу патролу која нам је ишла у оусрет. Обавестише нас да је Меони комитет Партије организовао опасавање муниције из Крчагова. Вагра и гасови ометају изношење муниције, а прети и велика опасност од зрна која излећу из експлозије. Има већ неколико рањених и озлеђених чланова Партије. Пожар од запаљивих немачких бомби бачених из авиона, шири ое. Поред чланова Партије има и нешто симпатизера и храбријих грађана са Доварија, али је све то недовољно.

„А шта је оа четницима, мајку им њихову!? . . — омаче се Секулићу.

Другови из патроле се насмејаше и ишричаше да су завирили у кафану Станића на Липи и затекли мртве пијане једно два-деоетак четника. Неки спавају на клупама, а неки даље пију галамећи.

„Ми омо сад једина власт у Ужицу". — додаде друг Дринчић из патроле. „Другови и неколико грађана са којима смо разговарали чуде ое што не улазимо у Ужице. Ова четничка руља почела је да пљачка и напаствује. Моле нас да не напуштамо Ужице“.

Загледамо се у недоумици. Никоме се од нас није напуштао родни град. Сваки је размишљао и осуђивао самог себе и ову проклету политику која се уплела између наших акција и планова. Почасмо гласно коментирасати сву јаловост ових преговора, јер нам је из искуства Чајетине и свих разговора са четницима, који су одједном искрсали и препречили нам наш пут, било јасно да у суштини губимо драгоцену време.

Поред свега, другови из патроле нас обавестише и да се воде борбе са Немцима око Пожеге и у Овчарској клисури. Тамо су ангажоване остале снаге нашег Одрода. Ми проценимо да је тамо и штаб нашег Одрода, те постадоооо нервознији због ове загетљане ситуације са четницима, као и због одговорности коју смо примили на себе улазећи у нову ситуацију на коју раније уопште нисмо рачунали. До (око)ра је било ове јасно. Наш циљ је био тући окупатора и терати га из наших оела, варошица и градова. Села и варошице смо очистили, а постадоше стварност и градови. Ево ослобођеног и нашег Ужица! Али откуд четници када ни метка ниоу опалили на Немце, а овамо полагају нека права?! То нас је збуњивало јер су све чињенице говориле да су шуровали са Нем-

2) Мишо Дринчић, тадашњи десетар Златиборске чете. Нао неустранив и храбар борац постао је командир чете у Другој пролетерској бригади. У једној борби је тешко рањен те му је једна нога ампутирана. Јуна 1942. године, нао тешки рањеник остао је у болници на Зеленој гори, која је била под заштитом Пете црногорске бригаде. Од тада се не зна ништа о њему. По свему, изгледа, да је погинуо приликом једног четничког напада на ову болницу тешких рањеника.

цзша. Али хтели омо то гадно, љгаво осећање нове форме издаје најшег народа унаиред да одбацимо — зато смо наоедали њиховој ПОЛШТКЦИ одуговлачења разговора.

Наши предлози

У тим медитацијама ж разговормма прметосмо једну групу четника како изби иза Основне школе и заустави се пред улазом гледајући у нашем правцу.

Оценимо да су то комплетни преговарачи, те кренусмо ка њ(и)ма.

Наша патрола <е одвојм и оде у правцу реке, док нам друг Дринчић добац!И: „Са овима мрка капа — зла прилика! Не брините ништа! Доле је цела моја десетина”.

Приммо нас је „војвода” Ђекмић прелъубазно. Дао нам је до знања да му је познато да смо све тројица Ужичани:, што му лас” ка да ЮДИ са нама преговоре. Узгред рече да му је свеједно где се борм, што мзазва одвратност код нас. Секулић се не могаде уздржати, већ га одмах упита:

„А где се то ви го!СподИ!не „војвода” борите? На кога си досад метак опалио? Да ли на Нем!це или на нас? Где вам је та ваша вој(с)ка? Шта ви ту нама причате приче!.. Хајдете горе у не!ку канцелар!И!ју шш учионицу да поразговарамо и да видимо шта ви хоћете. Чекамјо вас овде (и губимо време док се ви кријете по којекаким јаругама од авиоња онмх којм су вас овде оставиш”.

Гурнух лажтом Се!кулића јер омо му ја и Владан, док смо четнике чекали, скренули пажњу да не заоштрава (Ситуацију док не сазнамо шта они хоће. Он се сети обећања, па иако сав црвен од љутине, заћута.

У том се умеша „војвода Јаворскм” и луинувши се руком по грудима, узвикну:

„Прекидам преговоре! Ја сам сва власт у Уж!ицу! Шта ти Ђекићу њима,. . те Ужичани!ци, те ово, те оно. Нема то, брајковићу мој! И ја сам Ужичанин!” — погледа нас очекујући шта, ћемо на ТО ОДГОВО РИТИ

Ми се насмејаомо, а Ђе!кић то исшристи те поче умиривати свог „војводског” колегу, а нама се обрати:

„Хајте, господо и другов:и, унутра. Изволите”.

„Ниомо Ми господа!” — одбруси Секулић.

„Па добро, добро! Другови смо ратни!” — додаде Ђекић и пропусти нас уз степенице.

У канцеларијм ушравитеља Основне школе почесмо душ очеки!ва(не разговоре.

Наш став је изложио друг Секулић.

Прво, неодложан улазак наших чета у Ужице, јер су га Нем-ф надустили због дејства (свих једимица нашег Ужичког партизанског одреда!, кда м других суседи;их одреда.

Друро, формирање заједничке команде места са мешовитим паиролама за одржавање реда.

Треће, сва остала питања биће регулисана даљим разговорима са нашим штабом Одрета кад стигне у Ужице и одређених четничких представника.

„Војводе“ се свађају пред нама

Ђекић је слушао пажљиво, док се „Јаворски“ врпољио покушавајући да прекине излагање. Кад је друг Секулић завршио, он повмка:

„А ком(е) паре?°.

„Ка(к)ве паре?“ — запита друг Секулић и погледасмо се у недоумци.

„Па Народна банка! Трезор! Тамо су моје страже и ја паре не дам никоме. Ја сам гостодар ситуације“.

Ми СМб знали да је Народна банка правила трезоре испод Вујмћа брда, али нити смо знали да тамо има новаца, нити смо мислили на Њих. Нас је окупирано обезбеђење Ужица од евентуалног повраћања Немаца, спасавање запаљене пушчане муниције у Кјрчагову и хватање Везе са осталим јединицама и штабом нашег Одрета.

А кад се пред нама распламса свађа између двојице „војвода“ око различитих њихових ставова у току разговора, све нам је јаоније било да имамо поола са двојицом хуља, од којих је Ђешћ само паметнији ж лукавији. „Јаворски“ је у току овађе назвао Ђекића кукавицом који се орамоти пред партизанским представницима, плашећи се од бомбардовања неколжо немачких авлиона. Додао је на крају:

„Требало је да ја сам са овом тројицом преговарам, а не да те тражим по овим ужичким јаругама“.

Ђекић је, схватајући наше аргументе, почео да пристаје на наше предлоге, додајући да су му то саветовали и неки његови познаници, „угледни“ Ужичани. Уз то је отворено признао да народ очекује са радошћу своје синове и кћери у партизанским четима и да он није „да ое братска крв пролева“.

Ове јо то још више узбудило његовот колегу, који му отворено рече:

„До сад сам признавао твоју команду, а одоад: „Сваки на своју страну!“ — и театрално проећи ое, изађе из канцеларије.

На ову ову комеднију, која се одвијала пред нашим очима, насмејасмо се. Владан ми шапну: „Банда!“ а Секулић процеди кроз зубе: „Гамад!“ Ту је реч почео упшребљавати од првог контакта са Њима на Палисаду више Чајетине те је стално међу нама говорио: „она гамад“, умсто четници.

Ове наше коментаре Ђекић који је чуо, јер је са врата враћао свога колегу:

„Брате, Божо! Брате, Божо! Па немој тако. .. Врати се да братоки завршимо разговор“.

„Ја ти више нисам брат. Ето ти браће партизана па с њима разговарај, а са „војводом Јаворским“ више нећеш — чу се његов крештави глас са дна степеница.

Ђекић ое окрете ка нама и беспомоћно рашири руке: „Тешко је са њим. Оваки од њих вуче на овоју страну и води неку овоју политику“ — па додаде више за себе: „Пребродиће се то. Сваки хоће да буде војвода“.

„То су ваше ствари“ — рече Секулић. — „И пошто немамо с ким да разговарамо. . . ви ое сами између оебе свађајте — ми одлазимо“.

„Молим вас причекајте један тренутак. Познајем ја њега. Сад ћу га довести“ — и не чекајући наш пристанак отрча за „Јаворским“.

У паузи интермеца

Остадосмо сами. Секулић нас погледа прекорно очекујући шта ћемо рећи за овај циркус, па како нас виђе насмејане, јер ое није имало шта коментарисати, насмеја ое и он:

„Јесмо и ми „политичари“! .. Водимо неку велику политику с гамадима“.

Примавкосмо се прозору и оомотрисмо нашу патролу како гледа у правцу улаза у шмолу.

Владан отвори прозор и викну: „Мишо!“

Дринчић нас спази па, мислећи да су нас четници затворили, ноказа у правцу где је оставио деоетину.

„Нс!“ — викну Владан. — „Дођи овамо под прозор“.

„Баш омо сила!“ — рече Секулић омејући ое. — „Ми се разумемо и кад не говоримо“, — а окренувши се нама: — „Нећете ви комесарм мене више водити на разговоре <са овом гамади“.

Патроли рекосмо да нас још мало причекају, а Дринчић нас обавести да се четници нешто расправљају испред школе.

„Ја постадох командир чете“ — додаде он весело. — „Ено доле код мене око педоет оmlадинаца. Траже пушке и чуде ое што не улазимо у Ужице“ — и, показујући руком у правцу четника, додаде тише. — „Пљачкају увелико по граду. Има обијених дућана. Нико их не познаје. Ови нас моле да дођемо што пре“.

Трагикомедија се наставља

У том моменту чу се звоњава ланаца и кораци на степеницама.

Ђекић је до врата канцеларије држао „Јаворског“ под руку, а онда га пусти првог.

„Рат је. . .“ — започео он улазећи. — „Брат Божа је мало прегав> али добар човек. Није њему лако“ — па да не би испало да је нама осталима лако, он додаде: — „Тешка и одговорна времена! Свима нам је тешко, али опоразумећемо се“.

Секулићу ое не допада оно метаниоање Ђекићево пред „Јавороким“ и ова остала његова демагогија. Док смо били сами, почео га је звати препреденим лицем, а „Јаворског“ неотесаним панџем и глупачином, избегавајући њихова имена. Тако му ое онет омаче:

„А шта је то тако тешко твом брату? И докле да чекамо та ваша наређења?“

„Јавороки“ нас је гледао разбојничким погледом, док Ђекић отпоче:

„Ево. . . браћо! Ја и брат „војвода“ Божо договорили омо ое о следећем: ви останите у Чајетини, а ми у Ужицу. . — али га Секулић прекиде:

„Зар омо вас зато чекали?! Па, то сте нам могли саопштити и по вашим куририма, а не да нас зовете на овакве разговоре и траћење времена. Нисте ви нама браћа. Браћа деле што имају. Ево, ми вас задњи пут позивамо да делимо власт и овде у Ужицу и лоре у Чајетини. Ако не пристајете, ми ћемо радити како знамо и умемо“.

„Па знаш. . . брате Секулићу. . . — настави Ђекић — Полако, брате, и ти се љутиш као брат Божо“ — и поче ое љубазно смешкати гледајући нас. „Ја мислим да се може оws уредити, али стрпљења. . . Ви мало причекајте, а ми ћемо обавестити наше и чекати сагласност од њих“.

„Где да чекамо?“ — упита нестрпљиво Секулић, не схватајући Ђекића.

„Па у Чајетини, где сте разоружали моју војску“ — убаци злобно „Јаворски“.

„Каква је то војска без војсковође?!“ — додаде Секулић пронично. — „А, где је тада „војвода“ био, ако смем да питам?“.

Пошто је тада „Јаворски“ био са Ђекићем код Немаца у Ужицу, а да би омео Секулића да и то каже, Ђекић ое умсша неким овечаним гласом:

„Ја имам реч господо“, — па ое поправи — „браћо и другови“. Брате Божо, дозволи да ја са браћом партизанима разговарам како смо ое дотоворили“.

„Никакве партизане ја не признајем и готово!“ — повика „Јаворски“ и замлатара руком. — „Не признајем ни тебе. Овде треба силу показати“ — и испрси се, хватајући ое за футролу ре-Еолвера,

Како су врата од канцеларије била офворена, указаше се неколико четника, звецкајући ланцима, који су се клатили о њихо-

вим телесима. Ја и Владан откопчасмо футроле револвера и сте-ГО10М0 их. Оекулић³ не мрдну, већ хладно проговори:

„Тако ли ви водите преговоре? Претите силом? Где вам је та ваша сила?“ — па обраћајући се нама двојици додаде: — „Хајдемо, другови. Ми овде немамо шта да тражимо. Док наши другови гину ОЈО Пожете, ми се овде заплели ко пиле у кучине“.

Како смо стајали до прозора, он крочи корак и подвикну на кијнђуреним четницима који су били на вратима: „Пролаз!“

Бекић скочи испред Оекулића и поче га молити да се сталожу, да Божо није мислио тако како смо га схватили. На то „Јаворски“, који је већ стајао на вратима, отпоче:

„Баш сам тако мислио. Пустућу вас да идете, али сазнаћете касније ко оам ја, и да са мном и м'ојом војском нема шале. Је л' тако, јунаци!“ — обрати се он четницима који су стајали иза њега у ходнику.

„Тако је, војвода!“ — огласише се они.

„А сад, слушај ти Бекићу. Ено теби оне шаке твојих гладвих Босанаца што си их сакупио овде по Ужицу, па се торњај одакле си и дошао. Ужице је моје и никоме га не дајем. Ко покуша да га узме — оравнићу га са земљом!“ — и несташе са врата лупајући цокулама низ степенице, праћен звоњавом ланаца четника из своје пратње.

Крах слуге окупатора

Бекић схвати да је његово политиканство пропало. Отхукну, оде до степоница, па кад се увери да је „Јаворски“ изашао из школе, врати се и седе молећи нас да још мало поразговарамо.

Потврдио нам је оно о чему нас је патрола обавестила: четници пијанче, пљачкају, никакве власти нема. Рече да су његови покушаји да овде уопостави ред узалудни те је решио да са једном групом Босанаца који су побегли од усташа пође на оисаду Вишеграда, Каже да је саветовао и „Јаворског“ да заједно пођу ка Вишеграду, јер је видео да грађанство једва чека улазак партизана, међу којима је много њихових синова и кћери.

Ко зна колико би се јадао да га Секулић не подсети да се ми журимо, и запита шта му можемо помоћи.

„Ево шта, .“ — поче он, — „да наоружате ове моје Босанце који буду хтели да пођу оа мном за Вишеград и да нас оденете. А што се тиче пара о којима је говорио брат Божо, молим вас да

3) Друг Секулић је био поручник бивше југословенске војске. Потиче из сиромашне сеоске породице. У војну академију је отишао против своје воље. Иад је постао командир Ужичке чете, у једној од првих акција, један петоклонаш убио му је заменика, друга Виту Пантовића, кога је он много волео. Од тога момента, Секулић се потпуно определио за наш покрет и био дисциплинован друг, узоран старешина необичне храбрости. Али је органски мрзео све што мирише на сарадњу са окупатором и то није могао у себи обуздати. Нама се чудно што идемо на поновне преговоре са четницима кад знамо да су им Немци слали муницију и оружје у Чајетину.

знате ово : ја сам поштен човек и хоћу такав да останем. Ни динара из трезора нисам узео. Брат Божо је, то ми је сам рекао, позвао блатајника трезора и одузео му кључеве. Новаца је узео нештој, али не знам коопико. Да ли је вратио кључеве и то не знам".

Обећавамо му што је тражио. Он нас испрати до испред школе.

Уопут му Секулић скрџену пажњу да је и он одговоран, док не стишу наше јединице, за неред и пљачку четнижа „војводе Јавороког", јер (Се налази у њиховом друштву.

„Видели сте, браћо, да сам ја овде бепомоћан. Неће да слушају, па то ти је!" — скрушено одврати Ђекић рукујући се са нама.

Ослобођење Ужица

Враћајући се из Ужица, пристизали смо групе омладинаца и грађана, који су хитали да попуне наше чете. Од придошлих на Белој Земљи је исте вечери формирана нова чета, а изјутра још једна. Остали су морали причекати улазак у Ужице, јер пушака више није било.

Ужице се припремало да дочека наше јединице. Било је предлога да у току ноћи, између 23. и 24. септембра, чланови Партије тоји су још радили у граду, омладина и многобројни симпатизери заузму главне објекте у граду. Са тим се нисмо сатласили због велике бројности жандарма, који би у заједници са четницима могли нанети губитке овим нашим друговима, јер наше јединице још нису пристигле прилазима града.

На крају, 24. септембра 1941. године, Ужице је ослобођено и од немачких сарадника жандарма и четника,

Четници су побегли ноћу између 23. и 24. септембра. Чак ни „војвода" Ђекић није имао храбрости да нас сачека. Бојао се одговорности за настале пљачке и разбојништва која су четници починили, а изнад свста плашио се оведока који су видели како улази у фелдкомандантуру да води разговоре са Немцима, сведока Ужичана који су га гледали како је испраћао Немце из Ужица.

Из заплене архиве четничке врховне команде

Годину дана после овог историјског догађаја, на тражење Драже Михајловића, „војвода" Ђекић је поднео извештај у коме каже:

„17. септембра 1941. године блокирао сам Чајетину и заузео је овом приликом. Немци су 18. септембра тражили од мене да прешварају о заштити српског живља. Немачка команда из Ужица даје ми гаранцију, ма како се преговори овршили, да ћу се вратити свом штабу и да они са мном преговарају као са непобеђеним четничким војводом на основу међународних ушвора, Ја сам 20.

септембра 1941. године, са једним камионом отишао са својом наоружаном пратњом на преговоре у фелдкомандантуру у Ужице. Ја сам им препоручио да напусте Ужице, где ћу ја преузети власт и обезбедити српски живаљ..

Ђекић је у овом извештају избегао да помене своје бежање из Ужица после разговора са представницима Ужичког партизанског одреда. У следећем извештају морао је да иприча и о томе, оправдавајући се пред овојим командантом Дражом Михајловићем.

Тај његов други извештај гласи:

„По уоменом наређењу Г. Министра војске, морнарице и ваздухопловства, подноим извештај о заузимању Ужица и напуштању, меоеца септембра 1941. године.

После запоседања Чајстине, што оам већ у опширном рефе-
-тају изнео, добијам извештај да су Немци у повлачењу из Ужица
ноћу између 20. и 21. септембра 1941. године. Ја оам са Златибора
са сто четника пошао у правцу Ужица и рано изјутра почео да за-
-поседам варош. Кад оам дошао у Ужице нашао сам ђенерала Јев-
-товића, представника Недићеве владе са једним делом официра,
који су лежали у кућама под окупатором и са жандармеријом чији
је командант пука био подпуковник Цветковић.

22. септембра дошао оам у тај штаб и нашао сам Манојла
Кораћа који се био примио за начелника штаба Јевтовићеве
војске...

Истога дана добијам извештај да се комунисти под именом
народно-ослободилачке војске групишу ка Ужицу у три правца.
Од Пожеге опседали су ме око 800 комуниста, од Бајине Баште и
из Златибора била је већа група чије бројно стање нисам знао. 23.
септембра Јевтовићеве официри и војска која је била састављена
само од жандарма у маоама почели су да напуштају своја места
и да беже у разним правцима, Штаб Јевтовића са командом жан-
дармерије поред моје везе шуровали су и са комунистима из По-
жеге. Истога дана, тј. 23. септембра добијам глас да ми у помоћ
иде капетан Петровић из Косјерића, који нажалост није ни дошао.
Комунисти и даље стежу обруч око Ужица, убацују се у Ужице
тајно, те гравс заведе по кућама да би се тукли из кућа ако се
побио са народно-ослободилачком војском (комунистима). Ја сам
вршио преговоре са представницима народно-ослободилачке војске
да Ужице пустити нећу, и ако су они за краља и отаџбину да пођу
под четничку заставу, да се боримо против окупатора, али то је
остало без успеха, 24. септембра Немци бомбардују авионима раз-
не објекте у Ужицу. Том приликом у страху због бомбардовања
сви четници, остатак жандармерије и цео народ бежи у заклоне
изван града, а ја останем са три четника у вароши. Комунистички
обруч се све више стеже користећи ово бомбардовање. Ја доношм
одлуку и наредим команданту Другог батаљона мајору Кораћу да
сићу са брада више касарне у Ужице где су се повукли испред бом-

бардовања и да запоседну све положаје у граду и да ое град брани од комуниста. По мом наређењу Божо Јаворски одговара да је спреман са њешвим батаљоном да изврши наређење. После бомбардовања сви грађани као и војна лица молили су ме и препоручивали су ми да не проливам братску крв, јер је то народно-ослободилачка војска, синови Србије, као и синови овог краја. Обруч комуниста све више се стеже, а ја са четницима, да не би пао у руке њима, напуштам Ужкце и пођем са једним батаљоном на опсаду Вишеграда на чијем се челу налазио Кораћ. Приликом уласка комуниста у Ужице сво је грађанство са манифестацијом дочекало ком'унисте.

Што се тиче узимања новца из Народне банке познато ми је да је Божо Јаворски узео један милион динара за издржавање четника, а тако исто мајор Кораћ и каптан Стојановић, само ми је непознато коју суму.

Што ое тиче мене ја нисам узео ни једног динара ни из Народне банке ни из других завода што могу у свако доба и документирати. Новац је био новог српског отиока којег је издала Недићева влада. Оматрам да не могу бити одговоран за напуштање Ужица, јер као што сам напред навсо нико ми није давао потпоре у граду, а био сам саботиран од стране недићевих представника у Ужицу као и од многих других грађана".

+ * *

Исте вчери, на дан ослобођења, 24. септембра 1941. године, ушле су у град, онажним корацима и уз звуке музике, чете које су водиле борбу са Немцима у Овчарској клисури и код Пожеге. Биле су то Ариллока, ПожепЈка, Моравичка и Драгачевска чета, Борци о'вих чета били су потпуно наоружани оружјем задобијеним у борби са Немцима и добро обучени опремом заплењеном у пољешким: магацинима, које Немци ниоу стигли да евакуишу. Као такви, уливали су поуздање код одушевљених грађана Ужица који су их засипали зеленилом и цвећем.

Народно славље трајало је до дубожо у ноћ.

Сутрадан, 25. септембра, одржан је велики народни митинг, на ондашњој ужичкој пијаци (сад Трг партизана у Титовом Ужицу). На њему су говорили: оекретар ОК Партије, комесар Ужичког партизанског одреда, представници свих чета одреда и још неколико другова.

Љубодраг ЂУРИЋ